

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น เรื่อง เครือข่ายครอบครัวบ่มเพาะศีลธรรม (The Family Morality Cultivating Networks) กรณีศึกษาครอบครัวในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น หมู่บ้านจักรเพชรการ์เด้นวิลล์ 2 ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เป็นกระบวนการวิจัยที่มุ่งเน้นเพื่อศึกษา ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาการบ่มเพาะศีลธรรมในวิถีการดำรงชีวิตของครอบครัวในอดีตและปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษากระบวนการบ่มเพาะศีลธรรมผ่านเครือข่ายความร่วมมือระดับครอบครัว 3) เพื่อศึกษาผลการบ่มเพาะศีลธรรม โดยผ่านกระบวนการระดับครอบครัว ได้ครอบครัวกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 10 ครอบครัว มีสมาชิกจำนวน 35 คน และงานวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology) คือ การวิจัยเชิงคุณภาพควบคู่การวิจัยเชิงปริมาณ ส่วนระยะเวลาที่ใช้ศึกษา เริ่มตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2556 ถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2557

กระบวนการบ่มเพาะศีลธรรม เป็นกระบวนการที่จะสร้างภูมิคุ้มกันแก่คนและสังคม ควบคู่ไปกับการพัฒนาคนสังคมให้มีคุณภาพ เสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม โดยครอบครัวและเพิ่มความเข้มแข็งของชุมชน ก่อให้เกิดประโยชน์แก่บุคคล ครอบครัว ชุมชนและสังคมส่วนรวม บนฐานคิด เครือข่ายครอบครัวบ่มเพาะศีลธรรม เชื่อมโยงเครือข่ายครอบครัว เสริมสร้างคนดีสู่สังคมและคุณลักษณะ 7 ประการของเครือข่ายครอบครัวบ่มเพาะศีลธรรม โดยมีข้อสรุปดังนี้

สรุปผลการวิจัย

การบ่มเพาะศีลธรรม ในวิถีการดำรงชีวิตของครอบครัวในอดีตและปัจจุบัน โดยมีกลุ่มครอบครัวผู้ให้ข้อมูล กลุ่มครอบครัวเป้าหมาย ในเขตเทศบาลนครขอนแก่นและในหมู่บ้านจักรเพชร 2 จำนวน 30 ครอบครัว ประกอบด้วย 1) กลุ่มนักธุรกิจจำนวน 15 ครอบครัว 2) กลุ่มพนักงานเอกชน จำนวน 10 ครอบครัว 3) กลุ่มข้าราชการ จำนวน 5 ครอบครัว เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ การสนทนากลุ่ม (Focus Group) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participatory Observation) พร้อมทั้ง

ใช้การวิจัยเชิงปริมาณ เพื่ออธิบายคุณลักษณะของกลุ่มครอบครัวเป้าหมาย ขั้นตอนในการศึกษาเริ่มจากการสำรวจพื้นที่วิจัย เพื่อค้นหาครอบครัวกลุ่มเป้าหมายและวิเคราะห์ปัญหาต่างๆเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนที่ครอบครัวประสบอยู่ในปัจจุบันและการสนทนากลุ่ม กับกลุ่มครอบครัวผู้ให้ข้อมูล กลุ่มครอบครัวเป้าหมาย เพื่อตั้งกรอบประเด็นที่จะศึกษาแนวทางการบ่มเพาะศีลธรรม จัดทำแผนที่ภูมิสังคมในเขตพื้นที่วิจัย สำหรับระยะเวลาในการศึกษานับตั้งแต่เดือนเดือนกันยายนถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2557

ระยะที่ 1 ผลการศึกษาการบ่มเพาะศีลธรรม ในวิถีการดำรงชีวิตของครอบครัวในอดีตและปัจจุบัน พบว่า

1. ปัญหาสำคัญที่ครอบครัวในเขตพื้นที่วิจัยประสบอยู่ในปัจจุบัน ปัญหาหลักที่ครอบครัวประสบ เช่น ปัญหาไม่มีเวลาให้กัน พ่อแม่จำเป็นจะต้องดิ้นรนทำงานเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว อันส่งผลมาถึงปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ในครอบครัวและปัญหาความประพฤติ ของลูกในที่สุดและปัญหาที่น่าเป็นห่วงของเด็กและเยาวชนในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า ปัญหาเรื่องการเรียนรู้ซึ่งน่าจะเป็นเรื่องหลักของเยาวชนและเป็นปัญหาใหญ่ ที่พ่อแม่ยุคก่อนเคยเป็นห่วงลูก กลับกลายเป็นปัญหาอันดับสุดท้ายของพ่อแม่ในปัจจุบัน ส่วนปัญหาใหญ่ที่สุดคือปัญหาอันเกี่ยวเนื่องมาจากสภาพสังคมและสภาพแวดล้อมมาแทนที่ เช่น ปัญหาภัยทางอินเทอร์เน็ต เกมส์ การพนัน

2. แนวทางการบ่มเพาะศีลธรรมของครอบครัวผู้ให้ข้อมูลและครอบครัวกลุ่มเป้าหมายในปัจจุบัน ในเรื่องการอบรมสั่งสอนลูก เป็นหน้าที่ของใคร ในครอบครัว ส่วนใหญ่จะเป็นหน้าที่ของพ่อแม่เป็นหลัก ซึ่งคิดจากในอดีตที่มีปู่ย่าตายาย พี่ป้าน้าอา ช่วยกันอบรมสั่งสอน ด้านวิธีการอบรมบ่มเพาะศีลธรรมจะใช้วิธีการพูด การอบรมสั่งสอน ซึ่งวิธีที่ดีที่สุดควรจะเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูก ส่วนวิธีการลงโทษ เมื่อลูกกระทำความผิด จะใช้วิธีการว่ากล่าวตักเตือนด้วยเหตุผล ซึ่งก็เหมาะสมกับยุคสมัยปัจจุบัน การให้รางวัลเมื่อลูกกระทำความดี ให้เงินและสิ่งของเป็นส่วนใหญ่ เป็นการปลุกฝังที่วัดดูมากกว่าจิตใจของคนในสมัยปัจจุบัน เมื่อถามว่าพ่อแม่มีเวลาอยู่กับลูก อบรมสั่งสอนลูก มากน้อยเพียงใด ได้รับคำตอบว่ามีเวลาได้อบรมสั่งสอนปานกลาง ด้วยอาจเพราะหน้าที่การงานที่ต้องดิ้นรนหาเลี้ยงชีพ

3. อุปสรรคที่สำคัญในการบ่มเพาะศีลธรรมให้กับลูกในสังคมปัจจุบัน คือ ลูกติดเพื่อนและเชื่อเพื่อนมากกว่าพ่อแม่ อาจจะเป็นเนื่องจากพ่อแม่ไม่มีเวลาให้กับลูก

4. ความเชื่อมั่นต่อการแก้ปัญหาของเด็กและเยาวชน โดยการอบรมบ่มเพาะศีลธรรมระดับครอบครัว ของครอบครัวกลุ่มเป้าหมาย ส่วนใหญ่เชื่อว่าการอบรมสั่งสอนจาก

ครอบครัวจะช่วยแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนได้ ดังนั้นควรมีการส่งเสริมให้ครอบครัวได้มีโอกาสทำหน้าที่ร่วมกันอย่างเข้มแข็งคือควรมีการ สร้างทัศนคติ ร่วมกันในครอบครัวพ่อแม่ลูก โดยชี้ให้เห็นว่าวัตถุ สิ่งของนอกกาย เงินทอง ไม่ใช่องค์ประกอบหลักที่สำคัญที่สุด ที่จะทำให้อครอบครัวมีความสุขมีความอบอุ่น ควรมีการ ปรับเปลี่ยนวิธีการ ในการปลูกฝัง บ่มเพาะศีลธรรมแก่ครอบครัว ลูก ๆ ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ที่พ่อแม่ลูกมีเวลาอยู่ด้วยกันไม่มากนัก โดยเน้นวิธีการที่ลูกสามารถซึมซับได้โดยไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วยกันตลอดเวลา และควรมีการ ปฏิรูปลือ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โทรทัศน์ ซึ่งเป็นสื่อที่ ใกล้ชิดกับลูกๆ เด็กและเยาวชนมากที่สุด โดยพ่อแม่ ควรมีสื่อที่เป็นพวกกับตนเอง ที่ให้ความรู้ด้านการอบรมสั่งสอนเด็กไปในตัว มีคติเตือนใจ ไปในเนื้อเรื่อง เป็นต้น

5. แนวทางการบ่มเพาะศีลธรรม ในวิถีการดำรงชีวิตในอดีตและปัจจุบัน ควรศึกษาผ่านประเด็นสำคัญ 3 ประเด็นได้แก่ 1) โครงสร้างครอบครัวในสังคมเมืองและในหมู่บ้านจัดสรร ในวิถีการดำรงชีวิตในปัจจุบัน 2) ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัวและคนอื่น ๆ ในสังคมเมืองและหมู่บ้านจัดสรรในวิถีการดำรงชีวิตในอดีต 3) แนวทางการบ่มเพาะศีลธรรมในวิถีการดำรงชีวิต ในอดีตและปัจจุบัน แบ่งเป็น 2 ยุค ยุคอดีต บ่มเพาะศีลธรรม โดยใช้วัดเป็นฐาน ประกอบด้วยคนวัยเดียว สองวัย มีการจำกัดเวลา และถูกบ่มเพาะโดยพระสงฆ์ ยุคปัจจุบัน บ่มเพาะศีลธรรม โดยใช้บ้านเป็นฐาน ประกอบด้วยคนหลายวัย เกิดได้ตลอด 24 ชั่วโมงและถูกบ่มเพาะโดยครอบครัว

6. มีการปรับประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมอารยวิถี 5 ให้เป็นคำถามนำเพื่อนำไปศึกษาแนวทางการบ่มเพาะศีลธรรมในวิถีการดำรงชีวิตในอดีตและปัจจุบัน ว่าสิ่งใดคือความเชื่อความศรัทธาของครอบครัวในอดีตและปัจจุบัน ด้านการประพฤติ ปฏิบัติ ทางกาย วาจา ใจ เป็นอย่างไร ส่วนการพัฒนาด้านจิตใจเป็นอย่างไร คำว่าการเสียสละ การบริจาคน มีอะไรบ้าง การใช้ปัญญาอย่างมีเหตุผลเป็นอย่างไร

7. การสังเคราะห์คุณลักษณะ เครื่องข่ายครอบครัวบ่มเพาะศีลธรรม จากการศึกษาแนวทางการบ่มเพาะศีลธรรมผ่านประเด็นต่าง ๆ และจากคำถามนำที่ปรับมาจากหลักพุทธธรรมอารยวิถี 5 นำมากำหนดคุณลักษณะของเครือข่ายครอบครัวบ่มเพาะศีลธรรมได้ 7 ประการ ได้แก่ 1) สร้างศรัทธา กฎกติกา ข้อตกลงร่วมกัน (เกิดความเชื่อในครอบครัว) 2) มีเจตนาร่วมกันทางสังคม ปฏิบัติให้เป็นปกติของชีวิต กิจกรรมรับรู้ร่วมกันระดับครอบครัว และเครือข่าย 3) เรียนรู้เพิ่มพูนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ แนวคิด ร่วมกัน เกิดทักษะแนวคิดใหม่ ๆ 4) ร่วมสร้างความคิดที่จะนำไปสู่การมีศีลธรรม เสียสละ เกื้อกูล

แบ่งปัน เต็มใจทำ พร้อมที่จะทำ สละสิ่งเดิม ๆ พัฒนาระดับจิต 5) เกิดการบ่มเพาะ
เกิดผลสำเร็จ เจริญประจักษ์ ทำให้เกิดปัญญา ประจักษ์แจ้ง แนวทางการบ่มเพาะศีลธรรม
6) เชื่อมโยงเครือข่ายครอบครัว ทำกิจกรรมร่วมกัน สานสัมพันธ์ระดับครอบครัวเกิดเป็น
เครือข่าย และ 7) เสริมสร้างคนดีสู่สังคม ส่งเสริม เชิดชู ยินดีคนที่กระทำความดี

8. ประเด็นสำคัญ คือกลุ่มครอบครัวเป้าหมาย กลุ่มครอบครัวในพื้นที่วิจัยกำลัง
เผชิญความเสี่ยงต่อการเสื่อมถอยด้านศีลธรรมในสังคมยุคปัจจุบัน เนื่องจากภาวะแวดล้อม
สังคมในหมู่บ้านจัดสรร แต่สามารถขับเคลื่อนกระบวนการบ่มเพาะศีลธรรมได้ เพียงแต่ขาด
ผู้นำชุมชน ขาดสถาบันทางสังคมที่จะช่วยเสริมสร้างสิ่งที่ดีมีประโยชน์ ดังนั้น เครือข่าย
ครอบครัวบ่มเพาะศีลธรรมจึงมีความสำคัญและจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ในการเร่งสร้าง
“ครอบครัวต้นแบบ” กรณีศึกษา กลุ่มครอบครัว ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ณ หมู่บ้านฉัตร
เพชร 2 เพื่อประสานประโยชน์ ให้แก่สังคม ชุมชน ครอบครัว เด็กและเยาวชนต่อไป

**ระยะที่ 2 ผลการศึกษากระบวนการบ่มเพาะศีลธรรมผ่านเครือข่ายความร่วมมือ
ระดับครอบครัว พบว่า**

1. หลังจากการสร้างกลุ่มครอบครัว เครือข่ายครอบครัวบ่มเพาะศีลธรรมได้ 10
ครอบครัวผู้วิจัยร่วมกับครอบครัวกลุ่มเป้าหมาย ทำความเข้าใจและรับรู้ร่วมกันในเรื่องฐานคิด
และคุณลักษณะ 7 ประการ ของเครือข่ายครอบครัวบ่มเพาะศีลธรรม ซึ่งกลุ่มครอบครัว
เป้าหมายมีที่ที่ตอบรับและแสดงความเป็นเจ้าของ จึงได้มีการสถาปนากลุ่ม เครือข่าย
ครอบครัวบ่มเพาะศีลธรรมขึ้น

2. หลังสถาปนากลุ่มครอบครัว เครือข่ายครอบครัวบ่มเพาะศีลธรรม จึงได้ร่วมกัน
ออกแบบกิจกรรมกลุ่มครอบครัวและกำหนดระยะเวลาการขับเคลื่อนกิจกรรมกลุ่มครอบครัว
เพื่อสร้างความศรัทธา สร้างจิตสำนึก สร้างความตระหนัก สร้างวินัย สร้างวัฒนธรรม
สร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครอบครัวกลุ่มเป้าหมาย และเครือข่ายร่วมกัน โดยให้ความสำคัญ
ของฐานคิด เครือข่ายครอบครัวบ่มเพาะศีลธรรม เชื่อมโยงเครือข่ายครอบครัว เสริมสร้างคนดี
สู่สังคม อันเป็นปัจจัยพื้นฐานในการที่จะนำไปสู่การเป็นครอบครัวต้นแบบเครือข่ายครอบครัว
บ่มเพาะศีลธรรม โดยมี 7 กิจกรรม ดังนี้

1. กิจกรรมที่ทำให้เกิดความเชื่อความศรัทธาร่วมกันในครอบครัวและเครือข่าย
ได้แก่กิจกรรม สร้างความตระหนัก

2. กิจกรรมรับรู้ร่วมกันระดับครอบครัวและเครือข่าย ได้แก่กิจกรรม สร้างวินัย

3. กิจกรรมเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์แนวคิดร่วมกัน ได้แก่ กิจกรรมสร้างสรรค์ แลกเปลี่ยนเพื่อสร้างสรรค์สิ่งดี ๆ ร่วมกัน
4. กิจกรรมสละสิ่งน้อยนิดเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม ได้แก่ กิจกรรมสัปปายะธรรม สัปปายะสังคม
5. กิจกรรมประจักษ์แจ้งแก่ตน เข้าถึงปัญญา ได้แก่ กิจกรรมฝึกสติ สมาธิ
6. กิจกรรมเชื่อมโยงเครือข่ายครอบครัว ได้แก่ กิจกรรมสร้างวัฒนธรรมใหม่ ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน
7. กิจกรรมเสริมสร้างคนดี คู่สังคม ได้แก่ กิจกรรมเชิดชูคนดีในสังคม

ระยะที่ 3 ผลการบ่มเพาะศีลธรรม โดยผ่านกระบวนการระดับครอบครัว

ผลการบ่มเพาะศีลธรรม โดยผ่านกระบวนการระดับครอบครัว พบว่า กระบวนการ บ่มเพาะศีลธรรม ของเครือข่ายครอบครัวบ่มเพาะศีลธรรม ผ่านเครือข่ายความร่วมมือระดับครอบครัวที่เหมาะสมนั้นและบ่มเพาะได้จริงขึ้นอยู่กับความร่วมมือของบุคคลครอบครัว ส่วนเครือข่ายครอบครัวบ่มเพาะศีลธรรมนั้น ได้แก่เป็นตัวเชื่อม เพื่อให้แต่ละครอบครัวมาทำความรู้จักกัน มาพูดคุย แลกเปลี่ยนแนวคิด เรียนรู้ร่วมกันและบ่มเพาะระดับครอบครัวร่วมกัน จึงได้ชวนกันมารวมกลุ่ม ทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้แต่ละครอบครัวทันต่อการเปลี่ยนแปลงและมีภูมิคุ้มกันในด้านความเสื่อมถอยของศีลธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย เครือข่ายครอบครัวบ่มเพาะศีลธรรม มีประเด็นที่สามารถอภิปรายได้ ดังนี้

ประเด็นที่ 1 แนวทางการบ่มเพาะศีลธรรม ในวิถีการดำรงชีวิตของครอบครัวในอดีตและปัจจุบัน

การศึกษาแนวทางทางการบ่มเพาะศีลธรรมในวิถีการดำรงชีวิตของครอบครัว ในอดีตและปัจจุบันเป็นการศึกษาแนวทางการบ่มเพาะศีลธรรมของกลุ่มครอบครัวในเขตพื้นที่วิจัยร่วมกับผู้วิจัยโดยผ่านเครือข่ายครอบครัวบ่มเพาะศีลธรรมและศึกษาผ่าน โครงสร้างครอบครัว รูปแบบสังคมเมืองในหมู่บ้านจัดสรร ในวิถีการดำรงชีวิตในปัจจุบัน (พ.ศ. 2556 - ปัจจุบัน) จำนวน 30 ครอบครัว พบว่า ครอบครัวส่วนใหญ่ ร้อยละ 54 เป็นครอบครัว 2 รุ่น ซึ่งประกอบด้วย พ่อแม่ลูก ที่เป็นเช่นนี้เพราะครอบครัวในสังคมเมืองและในหมู่บ้านจัดสรรนั้น

ล้วนแล้วและส่วนใหญ่จะมีอาชีพเป็นนักธุรกิจ ค้าขาย ไม่ค่อยมีเวลาอยู่กับบ้าน
กับครอบครัว ส่วนวิถีการดำรงชีวิต จะอยู่เฉยๆ สันโดษ ไม่ค่อยรู้จักกัน ต่างคนต่างไป
ทำหน้าที่ของตนเอง กลับเข้าบ้านมาก็ค่ำ จึงไม่ค่อยมีกิจกรรมในครอบครัว ทำให้เป็นสาเหตุ
หนึ่งของปัญหาที่ทำให้ศีลธรรมเสื่อมลงในสังคมปัจจุบัน

ด้านความสัมพันธ์กับคนในครอบครัวและคนอื่น ๆ ในวิถีการดำรงชีวิตของ
ครอบครัวในอดีต พบว่าสาเหตุหลักที่ทำให้ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัวน้อยลง คือ พ่อ
แม่ ลูก ไม่มีเวลาอยู่ด้วยกัน ทำให้ไม่มีกิจกรรมในครอบครัว ลูกคิดเพื่อน สื่อและเทคโนโลยี
ต่าง ๆ เข้ามาแทนที่ในกิจกรรมของครอบครัว ในด้านความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ก็เช่นกัน ต่างคน
ต่างอยู่ไม่ค่อยรู้จักกัน ไม่มีกิจกรรมและประเพณีวัฒนธรรมร่วมกัน ทั้งนี้ครอบครัวยังมียุ
ความสำคัญ และเป็นสถาบันแรก ที่มีหน้าที่กล่อมเกลาศีลธรรมให้แก่คนในครอบครัว
โดยเฉพาะในช่วงต้น ของชีวิต ในอดีต ครอบครัวมีบทบาทมากในการจรจร ไล่ศีลธรรมทาง
สังคม แต่ปัจจุบัน ครอบครัวมีบทบาทลดน้อยลงหรืออีกนัยหนึ่ง คือไม่พร้อมที่จะทำหน้าที่
ดังกล่าว เพราะส่วนใหญ่จะใช้เวลากับการทำมาหากิน ในการดำรงชีวิต เลี้ยงชีพของตนเองและ
ครอบครัวยิ่งในสังคมเมืองด้วยแล้วคนส่วนใหญ่ เข้าออกจากบ้าน กลับถึงบ้านอีกทีก็มืด จึงมี
เวลาอยู่กับครอบครัวกับลูกน้อยมาก กลุ่มครอบครัวผู้ให้ข้อมูลและกลุ่มครอบครัวเป้าหมาย
ส่วนใหญ่ยอมรับว่ารู้สึกห่างเหินกับครอบครัวและลูก ๆ ไม่ว่าจะในเรื่องของความสัมพันธ์
กิจกรรมภายในครอบครัว สภาพในปัจจุบันนี้อาจจะไม่ส่งผลเสียมากเท่าไร ถ้าหากการ
ดำรงชีวิตในปัจจุบัน เหมือนกันกับอดีตที่ครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขยาย ซึ่งมีปู่ ย่า ตา
ยาย ลุง ป้า น้า อา ช่วยกันดูแลเอาใจใส่ อบรมสั่งสอนแทนพ่อแม่ แต่ปัจจุบันนี้ ครอบครัวส่วน
ใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยวหรือครอบครัว 2 รุ่น ที่อยู่ตามลำพังพ่อแม่ ลูก กับพี่เลี้ยงหรือแม่บ้าน
และส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวสังคมเมืองในหมู่บ้านจัดสรร ดังนั้นเมื่อพ่อแม่ไม่มีเวลาอยู่กับ
ลูก ก็เท่ากับว่าบ้านหรือครอบครัว ก็มีใจที่จะบ่มเพาะ บ่มลูกฝัง ขัดเกลาลูกให้ได้ดีดังในอดีต
อย่างไรก็ตาม บ้านหรือครอบครัวที่มีพ่อ แม่ ลูก อยู่ด้วยกันนั้น นับว่ายังดีกว่าบ้านหรือบาง
ครอบครัวที่พ่อ แม่ ลูก ไม่มีโอกาสได้อยู่ด้วยกัน ซึ่งในสังคมในปัจจุบันเริ่มมีมากขึ้นเรื่อย ๆ
การศึกษาผ่านสถาบันหลักทางสังคมในอดีต (ก่อนพ.ศ. 2556) คือ ยุคใช้วัดเป็นฐาน พบว่า วัด
ในอดีตจะเป็นศูนย์กลางของชุมชนครอบครัว ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งกิจกรรมทาง
ศาสนา งานรื่นเริงและประเพณี มีบทบาทโดยตรงในการสร้างสำนึกและบ่มเพาะศีลธรรมของ
ผู้คนในสังคม วิธีการบ่มเพาะ พระสงฆ์จะเป็นผู้มีบทบาทโดยตรง ทั้งบทบาททางสังคม ศาสนา
และพิธีกรรม ได้แก่ การให้ความรู้ ให้การศึกษาแก่ฆราวาส การสงเคราะห์แก่ผู้ยากไร้ การสืบ

ทอดประเพณีวัฒนธรรม และการช่วยระงับความขัดแย้งของคนในชุมชน เป็นต้น อีกทั้งเป็นแบบอย่างทางศีลธรรม ทำให้ประชาชนศรัทธาและเคารพนับถือ โดยศึกษาผ่านสถาบันหลักของครอบครัวในปัจจุบัน (พ.ศ. 2556 - ปัจจุบัน) คือ ยุคใช้บ้านเป็นฐานในเมื่อวัด สถานที่เคยเป็นศูนย์กลาง ศูนย์รวมของผู้คนในอดีต ปัจจุบันไม่สามารถเป็นเช่นดังอดีตเราควรมีแนวทางวิธีการบ่มเพาะศีลธรรมในรูปแบบใหม่ ด้วยวิธีการเสริมสร้างพลังทางศีลธรรมรอบด้านในสังคม ผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านการดำรงชีวิตของครอบครัว สภาพแวดล้อม และระบบความสัมพันธ์ทางสังคม ครอบครัว เพื่อให้เกื้อกูลต่อศีลธรรม เครื่องข่ายครอบครัวบ่มเพาะศีลธรรมเป็นนวัตกรรมทางสังคม เป็นองค์กรประชาสังคมที่จะช่วยเสริมสร้างพลังทางศีลธรรม ดังนั้น ครอบครัวผู้ให้ข้อมูลและกลุ่มครอบครัวเป้าหมาย จึงได้ร่วมกันหาแนวทางการบ่มเพาะศีลธรรมในวิถีการดำรงชีวิตของครอบครัวในปัจจุบัน โดยผ่านสถาบันหลักของครอบครัวประยุกต์ใช้บ้านเป็นฐานในการบ่มเพาะศีลธรรมและบ่มเพาะ โดยครอบครัว บุคคลในครอบครัว คนในชุมชน ครอบครัวกลุ่มเป้าหมาย บ่มเพาะศีลธรรมให้กับทุก ๆ วัย ได้ทั้งครอบครัวและบ่มเพาะได้ตลอด 24 ชั่วโมง ไม่จำกัดเรื่องเวลา สถานที่ เช่น เวลารับประทานอาหารร่วมกันของคนในครอบครัว เวลาดูโทรทัศน์ แม้กระทั่งเวลานอนเป็นต้น ให้ทุก ๆ คนในครอบครัวใช้เวลาที่อยู่ด้วยกันอย่างคุ้มค่า ให้ได้ประโยชน์สูงสุด โดยจะหาแนวทาง วิธีการต่าง ๆ ในการบ่มเพาะศีลธรรมต่อไปซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระมหาสมควร ธมฺมธีโร : สายงาม. 2543 : 98 - 100) ได้วิจัยบทบาทผู้ปกครองในการอบรมศีลธรรมและจริยธรรมแก่เด็กเล็กก่อนเกณฑ์ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนเกณฑ์ วัดพรหมสุวรรณสามัคคี เขตบางแค กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่ มีบทบาทในการอบรมศีลธรรมและจริยธรรมแก่เด็กเล็กอยู่ในระดับมาก โดยผู้ปกครองส่วนใหญ่มีความเชื่อต่อหลักธรรมทางพุทธศาสนา ได้แก่ เบญจศีลเบญจธรรม บุญกิริยาวัตถุ 10 ทิศ 6 และฆราวาสธรรม 4 อยู่ในระดับมาก แต่พฤติกรรมของผู้ปกครองในการปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาแก่เด็กเล็กส่วนใหญ่มีอยู่ในระดับน้อย สำหรับผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ผู้ปกครองที่มีความเชื่อต่อหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในเรื่องเบญจศีล บุญกิริยาวัตถุ 10 และฆราวาสธรรม 4 แตกต่างกัน มีพฤติกรรมในการปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาแก่เด็กเล็กแตกต่างกัน แต่ผู้ปกครองที่มีความเชื่อต่อหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในเรื่องเบญจธรรม และทิศ 6 แตกต่างกัน มีพฤติกรรมในการปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในเรื่องเบญจศีล เบญจธรรม บุญกิริยาวัตถุ 10 ทิศ 6 และฆราวาสธรรม 4 แตกต่างกันมีบทบาทในการอบรมศีลธรรมและจริยธรรมแก่เด็กเล็กแตกต่างกัน สำหรับปัญหาและอุปสรรค พบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่เข้าใจใน

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้ให้ความสนใจในการปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาแก่เด็กเล็ก เช่น พาไปวัดในวันพระพาไปทำบุญตักบาตร ฝึกให้ไหว้พระสวดมนต์ก่อนนอนหรือนั่งสมาธิ เป็นต้นและผู้ปกครองส่วนใหญ่มีหน้าที่สอนอย่างเดียวแต่ไม่ทำเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็กเล็กจึงทำให้บทบาทของผู้ปกครองในการอบรมศีลธรรมและจริยธรรมแก่เด็กเล็กไม่ได้ผลเท่าที่ควร จากปัญหาดังกล่าวนี้ ผู้ปกครองได้ให้ข้อเสนอแนะว่า พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการเข้าหาประชาชน ตลอดถึงให้การอบรมความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมหรือกิจกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาแก่ผู้ปกครองและครู เพื่อประโยชน์ในการนำหลักธรรมหรือกิจกรรม ทางพระพุทธศาสนาดังกล่าวไปประพฤติปฏิบัติ ประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวันและอบรมสั่งสอนแก่เด็กเล็กให้เป็นคนดีของพ่อแม่และสังคมต่อไป

ประเด็นที่ 2 การปมเพาะศีลธรรมผ่านเครือข่ายความร่วมมือระดับครอบครัว

จากการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยกับครอบครัวกลุ่มเป้าหมายได้วิเคราะห์ร่วมกันเห็นว่ากระบวนการปมเพาะศีลธรรมที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนมีอยู่ 4 ขั้นตอน คือ 1) การสร้างกลุ่มครอบครัว 2) การการสถาปนากลุ่มครอบครัว เพื่อ สร้างจิตสำนึก สร้างพลังในการขับเคลื่อน 3) การออกแบบกิจกรรมกลุ่มครอบครัว และ 4) กำหนดระยะเวลาการขับเคลื่อนกิจกรรมกลุ่มครอบครัว การสร้างกลุ่มครอบครัว โดยการสำรวจครอบครัวในพื้นที่วิจัย พบว่า มีกลุ่มครอบครัวเป้าหมายที่มีความพร้อมและสนใจในการเข้าร่วมการขับเคลื่อนกระบวนการปมเพาะศีลธรรม ผ่านเครือข่ายความร่วมมือระดับครอบครัวในพื้นที่เขตเทศบาลนครขอนแก่น หมู่บ้านถักรเพชร 2 จำนวน 10 ครอบครัว สมาชิกรวม 35 คน อาชีพส่วนใหญ่จะประกอบธุรกิจส่วนตัว ค้าขาย รองลงมา พนักงานเอกชนและรับราชการ มีเพียงครอบครัวเดียว ส่วนจำนวนสมาชิกในครอบครัวกำลังพอดี ไม่มากหรือน้อยเกินไป ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก ซึ่งเข้าหลักของครอบครัวประเภท 2 รุ่น และมี 2 ครอบครัว ที่มีเฉพาะคุณแม่ ครอบครัวหนึ่งเป็นหม้าย สามมีเสียชีวิต ต้องรับผิดชอบดูแลลูก 2 คน ซึ่งอีกครอบครัวหนึ่งหย่าร้าง คุณแม่ต้องดูแลลูกชายตามลำพัง ซึ่งเป็นตัวอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นในสังคมครอบครัวปัจจุบันและได้นำหลักพุทธธรรม อาริยวัฑฒิ 5 อันเป็นหลักธรรมเรื่องของการวัดความเจริญของชาวพุทธ มีคุณสมบัติ 5 ประการ มาประกอบการเรียนรู้ฐานคิดและได้มาซึ่งคุณลักษณะ 7 ประการของครอบครัวต้นแบบเครือข่ายครอบครัวปมเพาะศีลธรรม โดยการนำมาออกแบบกิจกรรมได้ดังนี้ กิจกรรมที่ทำให้เกิดความเชื่อ ความศรัทธาร่วมกันในครอบครัวและเครือข่ายกิจกรรมรับรู้ร่วมกันระดับครอบครัวและเครือข่าย กิจกรรมเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์แนวคิดร่วมกัน กิจกรรมสละ

สิ่งน้อยนิด เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม กิจกรรมประจักษ์แจ้ง แก่คน เข้าถึงปัญญา กิจกรรม เชื่อมโยงเครือข่ายครอบครัว กิจกรรมเสริมสร้างคนดีผู้สังคม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (วรินทรา ปิ่นงาม. 2550 : 164 - 170) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวิถียุทธ การศึกษาการปฏิบัติ แบบข้ามกรณีในจังหวัดอ่างทอง พบว่า รูปแบบการพัฒนาคุณธรรมนั้นได้แก่ การจัดกิจกรรมส่งเสริมและกิจกรรมปฏิบัติทางศาสนา หลากหลาย เป็นต้นว่า การจัดให้นักเรียนได้ฟังเทศน์ ได้ร่วมกิจกรรมศาสนาปฏิบัติในวันสำคัญ ทางศาสนา ร่วมกับชุมชนและวัด ตลอดจนการจัดกิจกรรมพิเศษเสริมทักษะที่มุ่งคุณธรรมและ จริยธรรม เช่น การเข้าค่ายพุทธธรรม การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนและกิจกรรมเสริม เช่น นาฏศิลป์และดนตรี ส่วนการเปรียบเทียบรูปแบบการพัฒนานั้นปรากฏว่า มี 3 รูปแบบคือ การ สร้างบรรยากาศให้สะอาดและสงบเพื่อประกอบกิจกรรมทางศาสนา การจัดกิจกรรมโดยให้ ครู เป็นแกนนำในการปฏิบัติ ให้เป็นต้นแบบและกิจกรรมการปฏิบัติ ตามหลักคำสอนทาง พระพุทธศาสนา รวมทั้งการฝึกอบรมจิตใจ โดยการสวดมนต์และการนั่งสมาธิ

ประเด็นที่ 3 การบ่มเพาะศีลธรรม โดยผ่านกระบวนการระดับครอบครัว

จากการดำเนินกิจกรรมตามกระบวนการ 4 ขั้นตอนเบื้องต้น และดำเนินกิจกรรม ตามที่ออกแบบไว้ทั้งหมด 7 กิจกรรมและให้สอดคล้องกับคุณลักษณะ 7 ประการ ของครอบครัวต้นแบบ เครือข่ายครอบครัวบ่มเพาะศีลธรรม สิ่งที่พบคือ กลุ่มครอบครัว เป้าหมายที่ร่วมกิจกรรม มีความพึงพอใจและเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดี ทั้งในด้าน ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัว พ่อแม่มีเวลาให้ลูกๆมากขึ้น มีกิจกรรมภายในครอบครัว ทำให้ลูกคิดเพื่อลดน้อยลง มีเวลาอยู่กับพ่อแม่เพิ่มขึ้น ส่วนในด้านสื่อและเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่เคยเข้ามาแทนที่กิจกรรมในครอบครัว ก็มีอิทธิพลลดน้อยลง เนื่องจากมีกิจกรรม ในครอบครัวด้านอื่น ๆ เข้ามาแทนที่ ส่วนความสัมพันธ์กับคนอื่นๆหรือคนรอบข้าง เริ่มมี ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ (แต่ไม่ใช่ญาติ) กับเพื่อนบ้านและครอบครัวอื่น ๆ ที่เป็นเครือข่าย ของครอบครัวบ่มเพาะศีลธรรม พร้อมทั้งครอบครัวกลุ่มเป้าหมาย ครอบครัวในและนอกพื้นที่ วิจัย ครอบครัวเครือข่าย ร่วมแรงร่วมใจกัน สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมอันดีงานร่วมกัน เช่น การทำบุญประจำเดือน ทำบุญตักบาตร สวดมนต์ไหว้พระ นั่งสมาธิและฟังพระธรรมเทศนา ทุกวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนละ 1 ครั้ง รวมทั้งมีการรวมกลุ่มของครอบครัวกลุ่มเป้าหมาย และ ครอบครัวใน นอกพื้นที่วิจัย ครอบครัวเครือข่าย จัดตั้งกลุ่มเลี้ยงสัตว์เพื่อสร้างสรรค์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในทุก ๆ ด้านร่วมกัน โดยรับประทานอาหารร่วมกัน นำอาหาร เครื่องดื่ม มารวมกันและผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนสถานที่รับประทานอาหาร โดยใช้บ้านของแต่ละ

ครอบครัวเป็นประจำ เดือนละ 1 ครั้ง มีการติดต่อธุรกิจการค้าร่วมกันให้คำปรึกษาหารือในเรื่องที่แต่ละครอบครัวมีความรู้ ความสามารถ และช่วยเหลือดูแลกันในครอบครัวที่มีหน้าที่การงานในภาคเอกชน ภาครัฐและวิสาหกิจ วิชาชีพต่าง ๆ ในยามที่จำเป็น ทำให้เกิดสายใย ความรัก ความผูกพันต่อกันทำให้การดำรงชีวิตของครอบครัวในสังคมเมือง ในหมู่บ้านจัดสรรมีความรัก ความห่วงใย อบอุ่น เสมือนเครือญาติให้ความร่วมมือทั้งในด้านกิจกรรมของสังคมและส่วนรวม ซึ่งจะนำไปสู่ความสงบสุขของชุมชนและสังคมสืบต่อไปซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระมหาบุญจิตกร กนฺตสิโล : คำมา. 2550 : 125) ศึกษาวิธีการแก้ปัญหาศีลธรรมของเยาวชนตามทัศนะของพุทธทาสภิกขุ โดยศึกษาสภาพปัญหาของเยาวชน วิธีการแก้ปัญหาศีลธรรมของเยาวชนและประยุกต์แนวคิดของพุทธทาสภิกขุในการแก้ปัญหาศีลธรรมของเยาวชนในสังคมปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่านโยบายการพัฒนาประเทศที่มุ่งหวังความเจริญด้านเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมคน ในสังคม และการย่อหย่อนในศีลธรรมจริยธรรมก่อให้เกิดปัญหาสังคมหลายด้าน เช่น ปัญหาเรื่องค่านิยม ยาเสพติด อาชญากรรมทางเพศและความรุนแรง เป็นต้น เพราะขาดการอบรมสั่งสอนที่ดีงามจากครอบครัว ซึ่งเป็นพื้นฐานของสังคม ท่านพุทธทาสภิกขุมองว่า การแก้ปัญหาศีลธรรมของเยาวชน สิ่งสำคัญคือครอบครัว ผู้ปกครองต้องให้เยาวชนได้รับการศึกษาอบรมที่ถูกต้องและร่วมมือกันสร้างโอกาสให้เยาวชนได้พัฒนาสติปัญญา ให้มีชีวิตอยู่ด้วยอุดมคติ คือ ความเป็นมนุษย์ที่เต็มเปี่ยมบริบูรณ์ด้วยคุณธรรมเพื่อการปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้องปัจจุบันสังคมกำลังบวชชาวดู ท่านพุทธทาสภิกขุแนะนำให้เข้าไปหาความถูกต้องสังคมธรรมที่มาจากการศึกษาปฏิบัติทางศีลธรรม ยึดหลัก ธัมมิกสังคมนิยม คือ สังคมที่ประกอบไปด้วยธรรมะ ไม่มีใครเอาเปรียบใคร ไม่มีใครกอบโกยส่วนเกิน เป็นสังคมนิยมที่ถูกต้องเหมาะสมทั้งทางวัตถุและจิตใจ เป็นสังคมน่าปรารถนา อันธำรงไว้ซึ่งความถูกต้องคือ ศีลธรรมและวัฒนธรรมสืบไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

เนื่องจากเครือข่ายครอบครัวบ่มเพาะศีลธรรม ได้นำฐานคิด เชื่อมโยงเครือข่ายครอบครัว เสริมสร้างคนดีสู่สังคม พร้อมคุณลักษณะ 7 ประการ ของครอบครัวต้นแบบ มาใช้ในการหาแนวทางการบ่มเพาะศีลธรรม สร้างกระบวนการบ่มเพาะศีลธรรม ในรูปแบบกิจกรรมได้ 7 กิจกรรม นี้เพื่อ ใช้ในการขับเคลื่อนงานวิจัยครั้งนี้ หากจะมีกลุ่มครอบครัวพื้นที่อื่นจะนำไปใช้ควรคำนึงในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ฐานคิดคุณลักษณะ 7 ประการ รวมทั้ง กิจกรรมทั้ง 7 กิจกรรมของ ครอบครัวต้นแบบ เครือข่ายครอบครัวบ่มเพาะศีลธรรมนี้ เมื่อมีการนำไปใช้วิจัยในพื้นที่อื่นที่ไม่ใช่ในเมือง หรือในหมู่บ้านจัดสรร แต่เป็นพื้นที่ในชนบทหรือนอกเมืองควรจะออกแบบกิจกรรมให้เหมาะสมกับครอบครัวและสภาพแวดล้อมนั้น ๆ แต่อย่างไรก็ดีผู้วิจัยเชื่อว่า การนำไปใช้ในพื้นที่อื่นสามารถกระทำได้ โดยให้ปรับเปลี่ยนแนวทางการ กระบวนการ ให้เหมาะสมกับพื้นที่นั้น ๆ

1.2 งานวิจัยนี้เป็นงานแก้ไขปัญหาเฉพาะพื้นที่และกลุ่มครอบครัวเป้าหมายในพื้นที่นั้น ๆ เท่านั้น ผู้วิจัยควรวิเคราะห์ให้ดี ถึงลักษณะเฉพาะของพื้นที่

3. งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยที่มุ่งเปลี่ยนค่านิยมทางความคิดของบุคคล ครอบครัวและสังคมชุมชนนั้น ๆ ผู้วิจัยต้องคำนึงถึงความน่าเชื่อถือของตนเอง ครอบครัว ในพื้นที่วิจัยนั้น ๆ ประกอบด้วย

2. ข้อเสนอแนะเพื่อทำการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 หากมีงานวิจัยที่จะนำผลงานวิจัย เครือข่ายครอบครัวบ่มเพาะศีลธรรมไปใช้ในครั้งต่อไป ควรมีการศึกษา แนวทาง วิธีการบ่มเพาะศีลธรรมแบบใหม่ ๆ ที่เหมาะสมที่จะนำไปใช้กับครอบครัวในยุคตามสมัยปัจจุบัน

2.2 หากมีงานวิจัยที่จะนำผลงานวิจัย เครือข่ายครอบครัวบ่มเพาะศีลธรรมไปใช้ในครั้งต่อไป ควรมีการศึกษา กระบวนการรูปแบบใหม่ ๆ ที่ทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน และควรหากระบวนการที่สามารถปรับใช้ในพื้นที่ชนบท

2.3 หากมีงานวิจัยที่จะนำผลงานวิจัย เครือข่ายครอบครัวบ่มเพาะศีลธรรมไปใช้ในครั้งต่อไป ควรมีการศึกษา กิจกรรมในรูปแบบใหม่ ๆ ที่ฝึกแนวการบ่มเพาะศีลธรรมแบบเดิม ๆ ออกไป